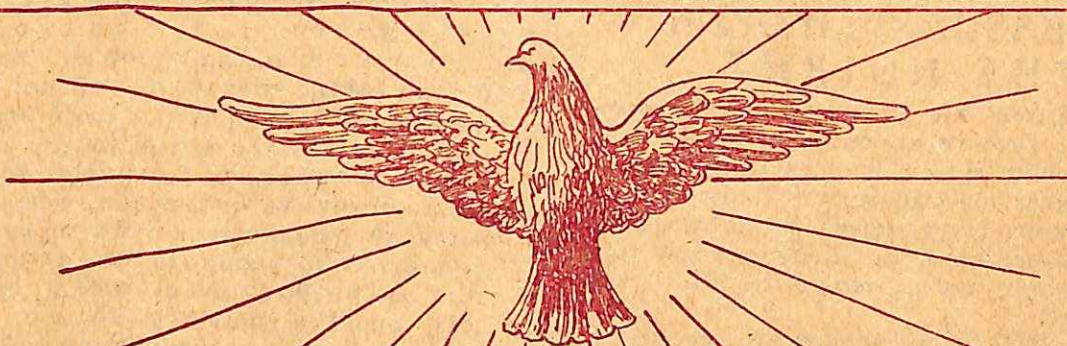

ΤΤΝΕΥΜΔ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΙΣ - ΤΕΧΝΗ - ΚΡΙΤΙΚΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'—ΕΤΟΣ 7 (1947)—ΤΕΥΧΟΣ 26

ΑΘΗΝΑΙ. 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1947

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ, Καθηγητής	Τὸ βάθος καὶ ἡ οὐσία τῆς ἠθικῆς.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ	Ἀπορίαι (Ποίημα).
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητὴς Πανεπιστημίου	Ἑλληνικὴ Ἐφεύρεσις.
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ Καθηγητὴς Πανεπιστημίου	Περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ δράματος.
ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ Καθηγητής	Φύσις καὶ οὐσία τῆς ψυχῆς ἐξ ἀπόψεως φιλοσοφικῆς.
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ Καθηγητὴς Πανεπιστημίου.	Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ἀκριτής.
Ποικίλα — Γεγονότα καὶ Σχόλια	

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 3.000

ΤΟ ΒΑΘΟΣ ΚΑΙ Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Ἡ ἠθικὴ ὑπὸ τὴν γενικωτέραν καὶ λεπτοτέραν αὐτῆς ἔννοιαν καθορωμένη παρίσταται ὡς ἀποτελοῦσα σχέσιν κοινωνικῆς ὑφισταμένης συνθήκης, δυναμένης νὰ διαμορφῶται ἀναλόγως πρὸς τὰς τοιαύτας ἢ τοιαύτας ἐκάστοτε ἐπικρατοῦσας καὶ ἰσχυροῦσας παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς πνευματικὰς κατευθύνσεις καὶ καταστάσεις.

Ὑπὸ δὲ τὴν στενωτέραν αὐτῆς ἔννοιαν ἡ ἠθικὴ καὶ αὕτη τυγχάνουσα τοιαύτη ὁποῖα ἡ πνευματικὴ τῶν διαφόρων λαῶν ποιότης ὑποκρυπτομένου καὶ ἐν ταύτῃ τοῦ στοιχείου τῆς ἀνελίξεως, ὅπερ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀνθρωπίνου σὺν τῷ προϊόντι χρόνῳ συντελουμένης ἀναπτύξεως, παραμένει δὲ παρὰ τοῖς διαφόροις ἀνεπτυγμένοις ἔθνεσι σχεδὸν ἡ αὐτὴ ἢ καὶ πάντοτε βελτιουμένη βάσει ὡς οὗτος καὶ κανὼν ἀσφαλὸς τυγχανούσης ἐν προκειμένῳ δι' αὐτὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, οὗ ἡ καθολικὴ γνώσις καὶ ἡ πληρεστέρα τούτου ἐπικράτησις καὶ ἔμπρακτος αὐτοῦ ἐφαρμογὴ θέλει φέρει τοῦτο μὲν εἰς τὴν Κοινωνίαν τὴν πραγματικὴν, παγκόσμιον καὶ πολυπόθητον εἰρήνην, τοῦτο δὲ θέλει ἐξασφαλίσαι εἰς τὸν ἀνθρώπον τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν χαρὰν ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ παντοίας φύσεως πνευματικὰ καὶ ὕλικά ἀγαθὰ τοῦ Κ. Η. Ι. Χριστοῦ σαφῶς διδάξαντος: «Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 6, 33).

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ
Καθηγητὴς—Θεολόγος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ

Ὁ Γάλλος L. Braille τυφλωθεὶς ἐν ἡλικίᾳ τριῶν ἐτῶν εἰσῆλθον ἐν ἔτει 1819 εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σχολὴν τῶν τυφλῶν καὶ διέτριψε περὶ τὴν σπουδὴν τῆς μουσικῆς· ἔπειτα δὲ γενόμενος καθηγητὴς τῆς σχολῆς ἐφευρε τὸ σύστημα τῆς διὰ τῆς ἀφῆς ἀναγνώσεως τῶν τυφλῶν δι' ἐξεχόντων σημείων, ὅπερ ἐφήρμοσε καὶ ἐν τῇ μουσικῇ (ἴδ. τὰ σημεία ταῦτα ἐν τῷ Ἑγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη ἐν λ. τυφλός). Τίμης δ' ἔνεκα ἐστάθη ὁ ἀνδριάς αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι.

Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη νομίζεται παγκοίνως, ὅτι εἶνε τοῦ Braille. Ἄλλ' ἤδη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις οὕτως ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα ὁ διαπρεπὴς θεολόγος Διδύμος ὁ τυφλός (309—395), ὅστις ἔνεκα τῆς μεγάλης καὶ πολυμεροῦς παιδείας αὐτοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη προέστη τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἱεροῦ διδασκαλείου τῶν ἱερῶν μαθημάτων.

Οὗτος ἐτυφλώθη ἐν ἡλικίᾳ τεσσάρων ἐτῶν, ἀλλ' ἔπειτα ἡδυνήθη νὰ μορφωθῇ καὶ κατέστη ἐκ τῶν σοφωτάτων ἀνδρῶν τῶν αὐτοῦ χρόνων. Ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας Σωζομενὸς λέγει περὶ αὐτοῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις: «λέγεται τοῦς χαρακτῆρας τῶν γραμμάτων σα-

νίδι καταχαραχθέντας εἰς β' ἄθος· ἐκμαθεῖν τοῖς δακτύλοις ἐφαπτόμενος· συλλαβὰς δὲ καὶ ὀνόματα καὶ τὰ ἄλλα ἐφεξῆς καταλήψει νοῦ καὶ συνεχῇ ἀκροάσει καὶ ἀναμνήσει τῶν ἀκοῇ θηρωμένων». Δὲν λέγομεν ἄλλο τι περὶ τούτου, ἐπειδὴ δὲν θέλομεν νὰ γράψωμεν βιογραφίαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ μόνον νὰ δηλώσωμεν, πῶς ἔμαθε τὸ πρῶτον τὰ γράμματα καὶ ὅτι ἡ μέθοδος τοῦ ἐγχαράττειν τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ ταῦτα νὰ μανθάνωσιν οἱ τυφλοὶ διὰ τῆς ἀφῆς δὲν ἐφηυρέθη χάριν τοῦ Διδύμου, ἀλλὰ προὔπηρχεν, εἰ καὶ δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τινος συγγραφέως.

Πρὸς τούτοις δὲ παρατηρῶ, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως, περὶ οὗ εἶνε ὁ λόγος, δὲν εἶνε Σωζόμενος, ὡς γράφεται ὑπὸ τινος, ἀλλὰ Σωζόμενος. Πάντα τὰ ἐκ μετοχῶν γινόμενα οὐσιαστικὰ καταβιβάζουσι τὸν τόνον ἐπὶ τῆς ληγούσης, ὡς Ἀκουόμενος, Τεισαόμενος, Ἀγαπωόμενος (ἴδ. περὶ τόνου τούτου τὸ Λεξικὸν τῶν κυρίων ὀνομάτων Pape - Benseler), δεξαμενὴ κτλ.

Ε. Α. ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ

Τακτικὸς Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΠΟΡΙΑΙ

Ἐντὸς τοῦ σκότους τ' ἀχανοῦς πλανᾶται ὁ πτωχὸς μου νοῦς. Πλάνης κ' ἄσκοπος ὁ βίος φέρεται κ' αὐτὸς ὁμοίως, εἰς τοῦ μέλλοντος τὰ σκότη, ἐνθ' ἡ γνώσις μας ὑπνώττει, ὁ δὲ ἀνθρώπος παλαιῶν τελευτᾷ τὸν βίον πλέον...

Ὁ ἀνθρώπος ἂν ζήσῃ, τὸν κόσμον θὰ γνωρίσῃ... ἀλλ' ὅταν λάβῃ πείραν, — κατὰ κακὴν του μοῖραν — τὸν θάνατον εὕρισκε.

Ἀφοῦ πλὴν ἀποθνήσκῃ, τὰς γνώσεις τί τὰς θέλει πραγμάτων ἐγκοσμίων; Μὴ εἰς τὸν ἄλλον βίον ἢ γνώσεις χρησιμεύῃ καὶ διὰ μαθημάτων ἐδῶ μὰς προπαιδεύῃ συνήθως πικροτάτων;

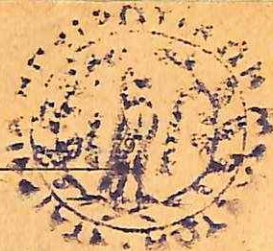
Ἡ γνώσις χρησιμεύει ἴσως κ' ἐκεῖ. Δὲν πρέπει κανεὶς μὰς νὰ πιστεῦῃ μόνον εἰς ὅσα βλέπει...

Τὰς ἀπορίας τῆς ζωῆς ποτὲ δὲν τὰς ἐννοῆς, ὅσον κ' ἂν προσπαθήσῃς, οὐδὲ καὶ θὰ τὰς λύσῃς...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ—ΝΑΥΠΑΛΙΑΣ

Ἀθῆναι, Ἰανουάριος 1947

Διεύθυνσις: ΠΑΛΛΑΔΟΣ 11, ΑΘΗΝΑΙ.

Περὶ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ δράματος

Ὑπὸ ΑΝΤΩΝΙΟΥ Χ. ΧΑΤΖΗ, Τακτ. καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 68)

17. προφῶδς: Ἡ λέξις αὕτη ἔχει δύο σημασίας: 1. «μέλος πρῶτον μεμελισμένον ἐν κωμῳδίαις» καὶ 2. στίχος βραχὺς πρὸ μακροῦ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐπὶφῶδς)· ἐπειδὴ ἡ λ. παρὰ τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολόγῳ (σ. 691) τονίζεται πρόφῶδς καὶ διὰ τὰς σημασίας εἰκάζομεν, εἰ καὶ οὐχὶ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι τὸ ὀρθὸν εἶναι πρόφῶδς (πρὸ + φῶδῃ· πβ. ὅσα ἀνωτέρω παρετήρησα περὶ τῶν λέξεων μεσφῶδς καὶ περιαιδῶδς). Ὁ Liddell-Scott γράφει προφῶδς.

18. ῥαβδῶδς (ῥάβδος + ὠδός): Ἡ λ. προφανῶς εἶναι πλάσμα μεταγενεστέρου γραμματικοῦ θέλγντος νὰ ἐτυμολογήσῃ τὴν λ. ῥαψῶδς (πβ. ἀνωτ. σ. 55).

19. ῥοιδῶδς: Ἡ λ. δὲν μαρτυρεῖται, ἀλλὰ τὸ παράγωγον ῥ. ῥοιδῶδς· πβ. Θεόγνωστον Καν. 24 «ῥοιδῶδεις· μετὰ ῥοῖζου σαλεύει, ἄδει» καὶ Ἡσύχιον «ῥοιδῶδεις μετὰ ἤχου αἰδεῖ, ὡς οἱ ποιμένες». Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὅπως ἐλέχθη ἡ λ. ῥοιδῶδς· ἴσως τὸ ῥ. ῥοιδῶδς ἐπλάσθη κατὰ τι πρότυπον.

20. συμῶδς: Εἰκάζω ὅτι πρέπει νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν Α' κατηγορίαν: συμὸν (ἐνν. μέλος ἢ ὅσμο) + οὐς. ὠδός (πβ. ἰλαρῶδς ἢ σῖμος (= ὅσμο) ἀφορῶν εἰς τὸν σάτυρον Σῖμον + ὠδός. (Πρ. ἀνωτ. σ. 33 (λυσισῶδς). Ὁ Στράβων 648 οὐχὶ ὀρθῶς ἐρμηνεύει τὴν λέξιν (Σῖμων + ὠδός).

21. τεινῶδς: Παρὰ τῷ Ζωναρᾷ ἐρμηνεύεται «παρὰ τὸ ἐκτείνειν τὴν ᾠδὴν». Πιστεύομεν ὅτι ἡ λ. εἶναι ἐσφαλμένον πλάσμα· ἐκ τοῦ ρ. τείνω + ὠδός ἢ ἐκ τοῦ ρ. τείνω + ὠδῇ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προέλθῃ λ. ἐν τῇ δοκίμῳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

22. *τετραγωνῶδς: Ἡ λ. αὕτη δὲν μαρτυρεῖται, ἀλλὰ τὸ παράγωγον τετραγωνῶδς (πβ. ἀνωτ. σ. 7). Ἡ λ. τετραγωνῶδς ἐπλάσθη ὑπὸ μαυροῦ τινος γραμματικοῦ, ἵνα ἐτυμολογηθῇ ἡ λ. τραγῶδς.

23. *τετρῶδς: Ἡ λέξις δὲν μαρτυρεῖται, ἀλλὰ τὸ παράγωγον ῥ. τετρωδῶμαι (παρ' Ἰαμβλίχῳ). Πβ. ἀνωτ. τὰ λεχθέντα περὶ τοῦ *δευτερῶδς.

24. *τραγῶδς: Ἡ λέξις αὕτη δὲν μαρτυρεῖται, ἀλλὰ τὸ παράγωγον τραγῶδς (πβ. ἀνωτ. σ. 7), ὅπερ ἐπλάσθη πρὸς ἐτυμολογίαν τῆς λ. τραγῶδς· πβ. ἀνωτ. τὰ λεχθέντα περὶ τῆς λ. τετραγωνῶδς (Π 22).

25. ὑπεραιδῶδς: Ἡ λ. κεῖται παρ' Ἀρκαδίου 86, 24, τονιζομένη κακῶς ὑπεραιδῶδς. Προφανῶς εἶναι σύνθετος ἐκ τῆς προθ. ὑπερ + αἰδῶδς.

26. φιλαιδῶδς—φιλωδῶδς: Ἡ λ. ἀπαντᾷ παρ' Ἀριστοφάνει (Σφήκ. 270 καὶ γάρ ἐστιν ἀνὴρ φιλωδῶδς καὶ Βάτραχ. 240 ὃ φιλωδὸν γένος [ἐνν. βατράχων]), Εὐβούλῳ (Παννυχ. 1) καὶ ἄλλοις συγγραφεῦσι καὶ ποιηταῖς· ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος φιλαιδῶδς ὃν ψέγει ὁ Ἀρκάδιος 86, παραδίδεται τὸν ὀρθὸν (πβ. κατωτ.) κατ' ἐμὲ τύπον φιλαιδῶδς παρέχουσιν ὁ Θεόκριτος 28, 23 καὶ ἡ Παλατίνη Ἀνθολογία F', 47 καὶ Θ' 372. Ὡστε καὶ παρ' Ἀριστοφάνει, Εὐβούλῳ κτλ. ὀφείλομεν νὰ γράψωμεν φιλωδῶδς, διότι τοῦτο ἀπαιτοῦσι τὰ συμφραζόμενα. Τὸ ἐπιθετον τοῦτο εἶναι σύνθετον οὐχὶ ἐκ τοῦ ἐπιθ. φίλος + οὐς. αἰδῶδς—ᾠδός (= ἀγαπητὸς αἰδῶδς: πβ. μονῶδς: Γ' 4 κ. ἀ.), ἀλλ' ἐκ τοῦ φίλος + αἰδῶδς—ᾠδῇ (= ὁ φίλος τῆς ᾠδῆς, ὁ φίλος τοῦ ὅσματος): πβ. φίλος + τιμῇ > φιλοτιμος (οὐχὶ φιλοτιμός!), φίλος + ζωῇ > φιλοζῶος, φίλος + τέχνη > φιλοτεχνος, φίλος + τρυφή > φιλοτρυφος, φίλος + ψυχῇ > φιλόψυχος, φίλος + νίκη > φιλόνικος, φίλος + δόξα > φιλόδοξος, φίλος + μοῦσα > φιλόμουσος, φίλος + ἔργον > φιλόεργος—φιλεργος, (1) φίλος + λόγος > φιλόλογος, φίλος + σοφία > φιλόσοφος, φίλος + θεός > φιλόθεος, φίλος + ἔξω > φιλόξενος κ. ἀ. π. Πβ. καὶ Ἀρκαδίον 87.

27. *χασμῶδς (<χάσμα + ὠδός): Ἡ λ. δὲν μαρτυρεῖται, ἀλλὰ τὰ παράγωγα χασμῶδς καὶ χασμῶδς (πβ. Χ. Χαριτωνίδην, ΕΕΦΣΠΘ 4 (1938) σ. 204)· ἀλλὰ ἡ λέξις χασμῶδς γράφεται ἐν ἄλλοις χωρίοις συνήθως ἄνευ τοῦ ὑπογεγραμμένου ἰωτά: χασμῶδς (ἐκ τοῦ χασμῶδης) τὴν γραφὴν ταύτην πάντες νῦν δέχονται.

28. ψαλτῶδς (<οὐς. ψαλτῶ [ἐνν. ὅσμο] + ὠδός): ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Παλ. Διαθ. Παρ. λαίπ. Α, 9, 33, καὶ ἄλλαχοῦ· ἐπίσης ἐκεῖ ἀπαντᾷ καὶ τὸ ῥ. ψαλτῶδς. Θὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν Α' κατηγορίαν (πβ. ψαλμῶδς = Α' 6 καὶ ἰλαρῶδς = Α' 3).

29. Παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται: «ἰλλαιδῶδς: ἐπιμυλίδης (= ἐπιμύλιος) ᾠδός». Ἀλλὰ τοῦτο διωρθώθη (πβ. ἐκδ. M. Schmidt) εἰς ἰμαιοδῶδς (M = ΛΛ), περὶ οὗ ἰδὲ ἀνωτέρω (σ. 33, ἀριθ. 7).

30. *ἰμαιοδῶδς (<ἰμᾱλῖς ἢ κανονικώτερον ἰμαλία [ἐνν. ᾠδῇ] + αἰδῶδς). Παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται: «ἰμαιοδῶδς (γρ. ἰμαιοδός· πβ. ἀνωτέρω σ. 33): ὁ

πρὸς τὴν μύλη καὶ τῷ ἀντλήματι ἄδων». Ἄλλ' ἐν τῇ πηγῇ τοῦ Ἑσυχίου ἐκείντο κατ' ἐμὲ τάδε: «ἱμασιδός: ὁ πρὸς τῷ ἀντλήματι ἄδων» καὶ «ἱμαλασιδός: ὁ πρὸς τῇ μύλῃ ἄδων» πβ. Ἑσυχ. «ἱμαλὶς: ἡ ἐπιμύλιος ὥδη» καὶ ἐπίθ. ἱμάλιος, ὅπερ δὲν δύναται διὰ τὴν διάφορον παραγωγὴν καὶ σημασίαν νὰ συναφθῇ πρὸς τὸ ἐπίθ. ἱμάτιος καὶ τὸ ῥ. ἱμᾶν.

Ἡ αὐτὴ πλάνη καὶ παρὰ Πολυδεύκει Δ' 53: ὥστε τὸ σφάλμα ὀφείλεται τῇ κοινῇ πηγῇ. Τὸ ἱμασιδός ἀνήκει προφανῶς τῇ Α' κατηγορίᾳ.

31. *καλαφοιδός (<α' συνθ. Καλὰ [=Καλὴ= "Ἀρτεμις: ἄσμα]+β' συνθ. αφοιδός). Παρ' Ἑσυχίῳ (ἐκδ. M. Schmidt) ἀναγινώσκεται: «καλαβοιδία [Eurpol. fr. XVII p. 494]: ἐν τῷ τῆς Δερειάτιδος ἱερῷ Ἀρτέμιδος ἄδόμενοι ὕμνοι» καὶ «Καλαοιδία: ἄγων ἐπιτελούμενος Ἀρτέμιδι παρὰ Λάκωσιν». Προφανῶς ἀντὶ καλαφοιδία ὁ Ἑσυχίος ἔγραψε καλαβοιδία (πβ. καὶ Liddell—Scott—Stuart Jones GEL. λ. καλαβοιδία). Διὰ τὸ καλαφοιδός—καλαφοιδιον πβ. προσωδός—προσώδιον (=ὕμνος). [29-31=71-73: πβ. ἀνωτ. σ. 10.]

Περὶ τῶν λέξεων ἱεροτραγωδία καὶ tragico-moedia (=τραγικοκωμωδία) θά διαλόβω ἀλλοχοῦ.

* * *

τραγαφοιδός — τραγωδός

Εἵπομεν ἀνωτέρω (σ. 8. κ. ἐ.), ὅτι ἀπὸ τοῦ τραγαφοιδός—τραγωδός (<τράγος ἢ τραγῇ+αφοιδός—φῶδός) προήλθεν ἡ λ. τραγωδία καὶ ὑπηγάγομεν αὐτὸ εἰς τὴν α' κατηγορίαν. Εἰς τὴν β' δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ, διότι τράγος ἢ τραγῇ δὲν εἶναι μουσικὸν ὄργανον ἢ χορός· ὁμοίως δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν γ', διότι ἡ λ. τράγος ἢ τραγῇ δὲν εἶναι ἐπίθετον· τέλος δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν δ' ἢ ε', διότι ἡ λ. τράγος ἢ τραγῇ δὲν εἶναι οὔτε ἐπίρρημα οὔτε πρόθεσις.

Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ λ. τραγαφοιδός—τραγωδός διὰ τοῦ α' συνθετικοῦ δηλοῦται ἀσφαλῶς ἄσμα.

Νῦν ἐρωτᾶται: τίς εἶναι ἡ λέξις ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν τῷ α' συνθετικῷ; Ἡ ἐκλογὴ θά γίνῃ, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, μεταξὺ τῶν λέξεων τραγῇ ἢ τράγος. Ἡ λ. τραγῇ ὡς ὑποκείμενον ἄσματος οὐ μόνον δὲν μαρτυρεῖται, ἀλλ' οὐδὲ νοεῖται· ὥστε ὑπολείπεται ἡ λ. τράγος.

Ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τὸ δράμα προήλθεν ἀπὸ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου Φαλλήνους (πβ. ἀνωτ. σ. 5 κ. ἐ.), ὅτι ὁ φαλλός ἦτο τὸ λατρευόμενον σύμβολον τοῦ θεοῦ, ὅτι τὰ φαλλικά ἄσματα ἔχουσι σχέσιν στενὴν πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου καὶ πρὸς τὸ δράμα

(πβ. ἀνωτ.) καὶ ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπαρξίν τῆς λ. φαλλωδός, ἥτις ἀνήκει καὶ αὐτὴ τῇ α' κατηγορίᾳ (πβ. ἀνωτ. σ. 33—34), εὐκόλως θά ἀποδείξωμεν, ὅτι (τραγαφοιδός—)τραγωδός καὶ φαλλωδός εἶναι συνώνυμα καὶ ὅτι τράγος ἐκαλεῖτο ὁ φαλλός ἐν Πελοποννήσῳ, ἐξ ἧς προήλθε τὸ δράμα. Πράγματι ὁ πολῦτιμος Πausanias IV, 20, 2 διδάσκει ὅτι ἐν τῇ δωρικῇ Μεσσηνίᾳ ἡ ἀγρία συκὴ (ὁ ἐρινεός) ἐκαλεῖτο τράγος: «τὸ δένδρον τὸν ἐρινεὸν εἰσιν Ἑλλήνων οἱ καλοῦσιν ὀλύνθην. Μεσσηνιοὶ δὲ αὐτοὶ τράγον» (2). Ἡ λέξις τράγος (=ἐρινεός) ὑπομνήσκει ἀμέσως τὴν λατινικὴν λέξιν carificus (carer [=τράγος]+ ficus [=συκὴ])=ἐρινεός.

Ὅτι δὲ ἡ λέξις τράγος (ἐρινεός) δὲν ἀνήκει μόνον τοῖς Μεσσηνίοις, θεωρῶ πιθανώτατον, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Ἑσυχίου: «τραγᾶν οὕτω τὸ ἀκαρπεῖν (3) τινες τῶν γεωργικῶν· ὅτι καὶ οὗτοι ἦσαν Μεσσηνιοὶ, θά ἐθεώρουν ἀπίθανωτάτην σύμπτωσιν!

Κατὰ ταῦτα τράγος ἦτοι συκὴ ἐκλήθη ὁ φαλλός ἐν Πελοποννήσῳ, διότι, ὡς εἶδομεν (πβ. ἀνωτ. σ. 33 σημ. 14) ὁ φαλλός τῶν Διονυσιακῶν ἐορτῶν καὶ πομπῶν κατεσκευάζετο ἐξ εὐμεγέθους κορμοῦ (ἀγρίας) συκῆς (ἐρινεοῦ) (4) Πβ. καὶ Pauly—Wissowa RE. λ. Phallos.

Ὅτι δὲ δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ δένδρου δηλοῦται καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζόμενον, οὐδὲ ὁλως παράδοξον· τοῦτο γίνεται κατὰ συνεκδοχὴν (ἡ ὕλη ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς ὕλης κατεσκευασμένου πράγματος· πβ. συντακτικὸν τῆς Ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης)· ὅμοια παραδείγματα δύναται νὰ προσάγῃ καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν λοιπῶν γλωσσῶν: πβ. ἀρχ. χαλκός=δόρυ, καλα (=ξύλα)=πλοῖα, ἱτέα=1. τὸ δένδρον καὶ 2. ἀσπίς, πεύκη=1. τὸ δεύτερον καὶ 2. δῆς καὶ δέλτος, μελία=1. τὸ δένδρον καὶ 2. στέλεχος δόρατος.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

1) Οὐχὶ φιλοεργός—φιλεργός (παρά τις, συγγραφεῖς): πβ. Ἀρμάδιον 87 καὶ Κ. Κόντον, Γλωσσικὴ παρατηρ., σ. 321.

2) Ὁ Πausanias λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ εἴπῃ ταῦτα ἐκ τοῦ δοθέντος τοῖς Μεσσηνίοις χρησμοῦ (IV, 20, 1).

3) Βεβαίως ὁ ἐρινεός «τραγᾶ» κατὰ τοὺς παρὰ Ἑσυχίου γεωργικούς.

4) Περὶ τοῦ λόγου τῆς ἐκλογῆς τοῦ κορμοῦ τῆς συκῆς θά διαλάβω ἀλλοχοῦ. Ἐνταῦθα ἀναφέρω μόνον, ὅτι ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ γνωστῇ ὁδῇ καλεῖ τὸν κορμὸν τῆς συκῆς inutile lignum. Ὑποθέτομεν, ὅτι εἰς ἐκ τῶν λόγων, δι' οὓς προσετιμήθη τὸ ξύλον τῆς συκῆς, ἦτο ὅτι τοῦτο ἦτο ἀκατάλληλον πρὸς οἰκιακὴν τινὰ χρῆσιν.

Φύσις καὶ οὐσία τῆς ψυχῆς ἐξ ἐπόψεως φιλοσοφικῆς

Ὑπὸ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗ, Καθηγητοῦ

Ἐν Ἑλλάδι, τῇ χώρᾳ τῆς σοφίας, ἥτις δικαίως θεωρεῖται ὅτι πρώτη κατέβαλε τὰς ἀρραγεῖς κρηπίδας τοῦ Παγκοσμίου Πολιτισμοῦ, ὁ Ἑμπεδοκλῆς κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα μετ' αὐτὸν ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Ἀναξαγόρας ἀναπτύξαντες θαυμάζον τὸν κοσμολογικὸν δσον καὶ τὸν ψυχολογικὸν δυϊσμὸν (dualismus), καθ' ὃν ὕλη καὶ πνεῦμα (κοσμολογικὸς δυϊσμός), σῶμα καὶ ψυχὴ (ψυχολογικὸς δυϊσμός) τυγχάνουσι πάντῃ ἀλλήλων διάφοροι, προωδοποίησαν ἐκ φιλοσοφικῶν πάντοτε προϋποθέσεων ἀφορμώμενοι τὴν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διδασκαλίαν.

Τοιοῦτοτρόπως προϊόντος τοῦ χρόνου παρεσχέθη εἰς τὸν Σωκράτη ἡ δυνατότης θάσει καὶ τῶν προγενεστέρων καὶ συγκεκριμένων τῆς ἐργασίας τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐλλήνων φιλοσόφων ὥστε πρῶτος οὗτος νὰ κηρύξῃ μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριθείας καὶ περισσῆς σαφηνείας ἐναργέστατα, ὅτι ἡ ψυχὴ τυγχάνει ἐντελῶς διάφορος τοῦ σώματος, πνευματικὴ δηλαδὴ καὶ ἀνώλεθρος.

Οὕτως ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν (Α', 4, 13) αὐτὸς εἰσάγει τὸν Σωκράτη πρὸς τὸν Ἀριστοδήμον διαλεγόμενον καὶ λέγοντα: «Οὐ τοίνυν μόνον ἤρκεσε τῷ Θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμεληθῆναι, ἀλλ', ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν κρατίστην τῷ ἀνθρώπῳ ἐνέφυσεν».

Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὅστις ὁμολογουμένως ὑπερῆμυνθη τῆς περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀληθείας καὶ ὅστις καὶ φιλοσοφικῶς περὶ αὐτῆς ἀποδείξεις ἐπενόησεν, ὡς τινες καὶ σήμερον εἰσέτι ἐπαναλαμβάνονται καὶ ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐχρησιμοποιήθησαν, εἶναι ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους ὁ πολὺς Πλάτων, ὅστις καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ καὶ τῷ Φαῖδρῳ καὶ ἄλλοις αὐτοῦ λόγοις πειράται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὅντως ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος.

Οὕτως ἐν τῷ Φαίδρῳ ἀπεριφράστως καὶ ἄνευ οὐδενὸς ἐνδοιασμοῦ καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ ὅλον αὐτοῦ φιλοσοφικὸν σύστημα, ὅπερ ἀκρως δυῖζει, λέγει: «ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος» (1)· ἐν δὲ τῷ Φαίδρῳ, ἐνθα καὶ τέσσαρας περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἰσάγει ἀποδείξεις, σὺν τῇ ἀθανασίᾳ (2) προσέμει τῇ ψυχῇ καὶ ἄλλας σπουδαιότητας σημασίας ιδιότητας. Οὕτω δὲ παρατηρεῖ, ὅτι ἡ ψυχὴ οὐ μόνον ἀθάνατος εἶναι· ἀλλὰ καὶ ἀνώλεθρος (3) καὶ ἀδιάφθορος (4) καὶ ὅτι ὡς τοιαύτη «ἐπιμελείας δὴ δεῖται οὐχ ὑπὲρ τοῦ χρόνου τούτου μόνον, ἐν ᾧ καλοῦμεν τὸ ζῆν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ παντός» (5).

Τούτου δὲ ἐνεκεν κατὰ τὸν Πλάτωνα συνωδᾷ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἡ ψυχὴ ὀφείλει ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς καθοδηγουμένη φιλοσοφίας «πιστεύειν... μηδενὶ ἄλλῳ ἢ αὐτῇ αὐτῇ ὅτι ἂν νοήσῃ, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, αὐτὸ καθ' αὐτὸ τῶν ὄντων, ὅτι δ' ἂν δι' ἄλλων σκοπῇ ἐν ἄλλοις ὃν ἄλλο μὴ δὲν ἡγεῖσθαι ἀληθές» (6). Οὕτω τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας κατὰ τὸν Πλάτωνα συνισταμένου οὐχὶ τὸσον εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν, ἀλλ' εἰς τὴν γνῶσιν, ἣν ἡ ψυχὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν σχηματίζει,

προσκατὰ καὶ κέντηται πνευματικῶς μορφοῦσα ἀναμιμνησκομένη καὶ μανθάνουσα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν νοητῶν καὶ τῶν ἰδεῶν πάντοτε περιστρεφόμενη καὶ σχολάζουσα, ἐπιβάλλεται ταύτῃ ὅπως ἀπέχῃ, μισῇ καὶ ἀποστρέφεται τὰ σαρκικά καὶ ὕλικά καθόλου πάθη καὶ αἰσθήματα καὶ δὴ τὰς τοσοῦτον δι' αὐτὴν ὀλεθριωτάτας ἡδονάς, αἵτινες δίκην ἡλῶν προσηλοῦσι πρὸς τὸ σῶμα ταύτην (7), ἥτις τυγχάνει «πολυχρόνιος» (8), καθιστῶσαι σὺν τῷ χρόνῳ ταύτην «...σωματοειδῆ, δοξάζουσαν ταῦτα ἀληθῆ εἶναι ἅπερ ἂν καὶ τὸ σῶμα φῇ» (9), γιγνομένης τοιοῦτοτρόπως ταύτης τῷ σώματι ὁμοτρόπου καὶ ὁμοτρόφου (10) πρὸς μεγάλην φθοράν καὶ αἰωνίαν βλάβην αὐτῆς. Ὡς ἐκ τούτου δσάνκις ἡ ψυχὴ ἤθελε περιπέσει εἰς τοιαύτην κατὰστασιν, δεῖται ἐξαγνισμοῦ καὶ ἀποκαθάρσεως ἐπιτυγχανομένην κατὰ τὸν Πλάτωνα πάντοτε διὰ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, δι' ἧς ἡ ψυχὴ «...ἐπομένη τῷ λογισμῷ καὶ αἰεὶ ἐν τούτῳ οὔσα, τὸ ἀληθές καὶ τὸ θεῖον θωμένη καὶ ὑπ' ἐκείνου τρεφόμενη, ζῆν τε οἶεται οὕτω δεῖν ἕως ἂν ζῇ» (11), πνευματικῶς προαγομένη καὶ διενεκῶς καταρτιζόμενη οὐκ ἄλλοτρίῳ ἀλλὰ τῷ ἑαυτῆς κόσμῳ «σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν καὶ ἐλευθερίαν καὶ ἀληθείαν» (12). Ὡς τοιαύτη δὲ διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ πνευματικῆς αὐτῆς ἐκγυμνάσεως ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, ἀποκαθαυρόμενη τῶν πνευματικῶν αὐτῆς ὕλικῶν ἐπιθυμιῶν ἐν τῇ αἰωνιότητι «...ἐπειδὴν τελευτήσῃ εἰς τὸ ξυγγενές καὶ τὸ τοιοῦτον ἀφικομένη ἀπηλλάχθαι τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν» (13).

Ὅπως διάφορον δὲ τοῦ σώματος ἐκλαμβάνων τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων καὶ δὴ ὡς ἀφθαρτον, αὐλον καὶ ἀπλὴν ἐπάγεται ἐν τῷ Φαίδρῳ: «...σκοπεῖ—εἰ ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων τάδε ἡμῖν ξυμβαίνει, τῷ μὲν θεῷ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδέϊ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ αἰεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτα ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοίωτον εἶναι ψυχὴν, τῷ δὲ ἀνθρωπίνῳ καὶ θνητῷ καὶ πολυειδέϊ καὶ ἀνοήτῳ καὶ διαλυτῷ καὶ μηδέποτε κατὰ ταῦτα ἑαυτῷ ὁμοίωτον αὐ εἶναι σῶμα» (14).

Εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ὡσαύτως πιστεύει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ περίφημος τοῦ Πλάτωνος μαθητὴς (15). Ἀντιδιαστέλλων καὶ οὗτος τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος καὶ διάφορον τούτου ὡς ἐκλαμβάνων ταύτην καὶ δὴ ὡς οὐσίαν πνευματικὴν, ἀπαθῆ θεωρῶν ταύτην λέγει: «οὐκ ἂν εἴη τὸ σῶμα ψυχῇ».

Ἀλλὰ καὶ ὁ περίφημος ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σφαίρᾳ

(1) Πλάτ. Φαίδρ. 245 G u. ἐξ. Ποβλ. Πολ. 608 A κ. ἐξ. (2) Πλάτ. Φαίδρ. 114 B. (3) Πλάτ. Φαίδρ. 106 E. (4) Πλάτ. Φαίδρ. 106 E. (5) Πλάτ. Φαίδρ. 107 A.

(6) Πλάτ. Φαίδρ. 83 B. (7) Πλάτ. Φαίδρ. 83 A. (8) Πλάτ. Φαίδρ. 88 B. (9) Πλάτ. Φαίδρ. 83 A. (10) Πλάτ. Φαίδρ. 83 A. (11) Πλάτ. Φαίδρ. 84 B. (12) Πλάτ. Φαίδρ. 106 E. (13) Πλάτ. Φαίδρ. 84 B.

(14) Πλάτ. Φαίδρ. 80 P κ. ἐξ.

(15) Π. Ψ. B. 1.412 β 5 κ. ἐξ.

οὗτος διὰ τῆς ἐπιστήμης, ἣν τοσοῦτον ἐξήρσε καὶ ἐξύμνησεν, ἵνα μὴ εἰπῶ ὅτι ἐθεοποίησε, νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς παρὰ τὰς προσπάθειας, ἅς κατέβαλε καὶ καταβάλλει; Ἡ μήπως ὡσαύτως ἐπέτυχε νὰ προσθέσῃ εἰς τὰς ἀπείρους ποικιλίας τῶν ζώωντων ὁργανισμῶν καὶ μίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ προερχομένην νέαν ζῶσαν ὑπαρξιν;

Θὰ ἦτο δὲ ἀσφαλῶς παραλογισμὸς νὰ ἀρνηθῇ τις τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, διότι ὠρισμένοι ἄνθρωποι δὲν παραδέχονται αὐτήν.

Ἡ πίστις πρὸς τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἀνήμμενη λαμπράς, ἥτις κατηύγαγε καὶ καταυγάζει σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ κατευθύνει ταύτην πρὸς τὰ ἰδεώδη καὶ ὑψηλά.

Καὶ ἤδη κατόπιν πάντων τούτων δικαιούται τις ἴσως νὰ τοιῆται, ὅτι ὁ κόσμος ὁ αἰσθητὸς ὁ τοσοῦτον κατὰ τὸν Πλάτωνα, Τίμ. 92 C «μέγιστος καὶ ἄριστος, κάλλιστος τε καὶ τελειώτατος», πρὸς ὃν ἐξ ἀπόψεως ἁρμονίας καὶ κάλλους ἀποβλέψας ὁ Πυθαγόρας ἀπεικάλεσεν αὐτὸν κόσμον, δηλαδὴ στολισμὸν, δικαιούται, λέγω, ἐνταῦθα νὰ εἴπῃ τις ὅτι ὁ τοιοῦτος, υπερθαύμαστος τῷ ὄντι κόσμος, ὅστις καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν καὶ πολλῶν ἄλλων μεγάλων φιλοσόφων καὶ ἐπιστημόνων τὴν εὐλογον ὑπόνοιαν ὑψίστου ἐν αὐτῷ υποκρυπτομένου σκοποῦ καὶ οὐ ἡ μεγαλοπρέπεια ἐκίνησε τὰ χεῖλη τοῦ ψαλμωδοῦ προφητάναντος πρὸς αἶνον τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν Θεοῦ, δικαιούται τις, ἐπαναλαμβάνω, νὰ εἴπῃ ἡ κάλλιον εἰπεῖν ὑποχρεοῦται λογικῶς σκεπτόμενος νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ὁ κόσμος οὗτος διὰ τῆς ἐκπύλου τῷ ὄντι ὠριότητος αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος θὰ κατοικήῃ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, θὰ μαρτυρῇ ὅτι τυγχάνει δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ ἐξεληθὲν ἐκ τοῦ μηδεὸς εἰς τὸ εἶναι διὰ τῆς ἀπείρου δυνάμεως Αὐτοῦ, ἐξ οὗ τὸ πᾶν ἥρτηται καὶ εἰς ὃν τὸ πᾶν καταλήγει.

Ἄλλ' ἐπειδὴ καθ' ἡμᾶς ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς δὲν συνάγεται οὐδὲ ἀποδεικνύεται ἐξ ὁλοκλήρου πλήρως ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ αὐτῆς καθ' ἑαυτήν, διὰ τοῦτο δέον καὶ ἀλλαχού νὰ ἐκζητηθῇ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὄθεν φρονούμεν, ὅτι ἡ σχέσις τοῦ Θεοῦ ὡς ἀπείρου ὄντος καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς πεπερασμένου δυναμένου ὡς ὄντος διανοητικῶς σκεπτομένου νὰ φθάσῃ διὰ τῆς σκέψεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἀπείρου ὄντος, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, στενότερα ἐπισυναπτομένου οὕτω τοῦ ἀπολύτου μετὰ τοῦ σχετικοῦ, τοῦ ἀνθρώπου δηλαδὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦτο μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

Συνωδὰ δὲ πρὸς τὰ ἀνωτέρω μαρτυρεῖ ὡσαύτως περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἄνθρωπος παρίσταται ἐλεύθερος ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων δυνάμει τοῦ μεγάλου δώρου τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ, τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, δυνάμενος νὰ πράττῃ πρὸς τὰς ἐκάστοτε συνθήκας, ὅφ' ἅς διατελεῖ, πάντοτε ὡς οὗτος ὁρέγεται καὶ ἐπιθυμεῖ.

Ἐτέρωθεν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐνσυνείδητος πληροφορία, ἣν ὁ ἄνθρωπος κέκτηται, ὅτι δηλαδὴ μόνος αὐτὸς ἐκ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντων λογικὸς ὢν δύναται νὰ ἀποσχίσῃ ἑαυτὸν τοῦ ὅλου αἰσθητοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ τιθέμενος ἀντιμέτωπος πάντων οἰοεὶ συνεχίζων τὴν πάλην τῶν Τιτάνων ἐναντίον τῶν Θεῶν.

Διὰ τῆς πολεμικῆς δ' αὐτοῦ ταύτης προσπάθειας ὁ ἄνθρωπος ἀγωνιστῆς ὢν, ἐξ ἐπόψεως πνευματικῆς ἐννοίας, ἐπιτυγχάνει τοῦτο μὲν νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν, εἰ καὶ οὐχὶ πλήρως καὶ νὰ θέσῃ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καθυποτάσσων αὐτάς, τοῦτο δὲ νὰ εὐθυμετρήσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἀπύθμενον ἐν πολλοῖς πνευματικῶν αὐτοῦ εἶναι. τὸ ἥθικόν αὐτοῦ πρόσωπον καὶ τὸ ἐνσυνείδητον αὐτοῦ ἐγώ, ὅπερ παρὰ τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις καὶ ἐναντιούμενας πρὸς ἀλλήλας καταστάσεις παραμένει πάντοτε ἀδιασπᾶστος ἡνωμένον καὶ τὸ αὐτό.

Καὶ ὁ πατριάρχης τῶν γραμμῶν τοῦ 19ου αἰῶνος Victor Hugo ἐχαρακτήρισεν ἐν τοῖς «Ἀθλοῖς» αὐτοῦ ὡς μικρὸν πνευματικὸν ἄπειρον, τὴν ψυχὴν δηλαδὴ ἡμῶν, ἐν διαρκείᾳ ἐξαρτήσεως καὶ ἀλληλουχίας ἐυρισκόμενον πρὸς τὸ Ἀπόλυτον καὶ Ἀπείρον Πνεῦμα, τὸν Παντεπόπτην καὶ Παντοδύναμον ἡμῶν Θεόν, χαρακτηριστικώτατα εἰπὼν: «καὶ ὅπως ὑπάρχει ἐν ἄπειρον ἐκτὸς ἡμῶν, δὲν ὑπάρχει καὶ ἐν ἄπειρον ἐντὸς ἡμῶν; Τὰ δύο αὐτὰ ἄπειρα εἶναι ὡς νὰ ἐλέγομεν ἐκεῖνο τὸ ὅλον καὶ ἡμεῖς τὸ μέρος, ἐκεῖνο τὸ ἀπόλυτον καὶ ἡμεῖς τὸ σχετικόν».

Ὡσαύτως ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ ἐμφύτου πόθου τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, ἥτις συνίσταται, ὡς θαυμασιώτατα ὑπεδήλωσεν ὁ θεὸς Πλάτων, ἐν τῇ ἀκακίᾳ τῆς ψυχῆς καὶ οὐχὶ τῇ προσκαίρῳ ὕλικῇ εὐμαρείᾳ, προσφύεστατα διδάξας ὅτι «εὐδαιμονέστατος μὲν... ὁ μὴ ἔχων κακίαν ἐν ψυχῇ... δεύτερος δὲ δὴ πού ὁ ἀπαλλακτόμενος» (Πλάτ. Γοργ. 477 Α, πβ. καὶ 272 ὡς καὶ 478 αὐτόθι). Ἐπίσης συνελόντι εἰπεῖν τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς προσεπικυροῖ καὶ ἡ ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν γνῶσιν «φύσει τοῦ εἰδέναι ὁρέγεται ὁ ἄνθρωπος» ἐδίδαξε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (1). Ἐκ τῆς φυσικῆς δὲ ταύτης ὁρμῆς «τοῦ εἰδέναι» ἄρρητος ἐκπηγάζει εὐδαιμονία συνδεομένη πρὸς τὴν σπουδὴν καὶ γνῶσιν τῆς ἀληθείας, δι' ἣς ὡς διὰ φωτεινοῦ μετεώρου καθοδηγούμενος ὁ ἄνθρωπος βαίνει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τελειούμενος πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς, ἄλλαις λέξεσιν ἀξιοποιῶν τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν αὐτοῦ βίον καὶ ἐκπληροῖ οὕτως τὸν ἑαυτοῦ προορισμόν.

Ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα δὲ τῆς γνώσεως αὐτῆς καθ' ἑαυτήν καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐκπηγάζουσας εὐδαιμονίας γνωριμώτατα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Τίμ. 47 β) διδαχθέντα «... ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὗ μείζον ἀγαθὸν οὐτ' ἦλθεν οὐθ' ἦξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ Θεῶν». Ἐκ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως δὲ ἐκπηγάζουσας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἣν τοσοῦτον ἐξεθείλαζον καὶ ὁ Σωκράτης (2) καὶ οἱ Στωϊκοί (3), ὁ ἄνθρωπος ἀναγόμενος ἐκ τῆς θέας τοῦ αἰσθητοῦ καλοῦ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγα-

1. Ποβλ. Ἀριστοτέλ. Μ. τ. φ. Α1. 980α 21 ἐνθα καὶ λέγεται «πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὁρέγονται φύσει».

2. Πβ. Ξενοφ. Ἀπομν. Α 1.

3. Σέξτ. Ἐμπερ. Π. μαθ. 11, 169.

θοῦ (1) παρορμᾶται πρὸς τὴν ἄσκησιν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀρετῆς, καθιστάμενος εὐδαιμόνων καὶ εὐτυχῆς, ἅτε τοῦ βίου αὐτοῦ ἀποβαίνοντος εὐγενεστέρου καὶ θειότερου καὶ τιμιωτέρου καὶ σεμνοτέρου ὡς θαυμασιώτατα ἐδίδαξε καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ θεὸς Πλάτων.

Συνωδὰ δὲ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος ἄξια δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ τὰ ἐν τῷ Φαίδρῳ ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενα ἀναφορικῶς δηλαδὴ πρὸς τὴν χαρὰν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, ὅστις γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τῷ ἀνθρώπου ἐκ τῆς θέας καὶ ὀψεως συλλήβδην τῶν ἰδεῶν ἥτοι τῆς ἀληθείας, τῆς σωφροσύνης (2), τῆς δαιότητος, τῆς εὐσεβείας, τῆς ἀνδρείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ πάντων ὡς ἔπος εἰπεῖν τῶν ἐλαυνόντων τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν τελείωσιν αὐτοῦ πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφος, ὁ μέγας τραγικὸς ποιητῆς τῆς ἀρχαιότητος Εὐριπίδης, ἀπηχῶν ἰδέας τοῦ φιλοσόφου Ἀναξαγόρου ὡς διὰ παναρμονίου λύρας μελικώτατα ἔψαλλε τὰ περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς μεγίστης ἄξιας, ἣν κέκτηται ἡ σπουδὴ καὶ γνῶσις τῆς ἀληθείας, δι' ἣς ὁ ἄνθρωπος καθίσταται εὐτυχῆς καὶ σῶφρων ἐν τῷ βίῳ:

Ὀλβιος ὅστις τῆς ἱστορίας

ἔσχε μάθησιν,

μήτε πολιτῶν ἐπὶ πημοσύνην

μήτ' εἰς ἀδίκους πράξεις ὁρμῶν,

ἀλλ' ἀθανάτου καθαρῶν φύσεως

κόσμον ἀγῆρων, πῇ τε συνέστη

καὶ ὅπη καὶ ὅπως·

τοῖς δὲ τοιοῦτοις οὐδέποτε αἰσχροῦν

ἔργων μνηδόμενα προσίζει.

Ἀπ. 902 (Nauck) παρὰ Κλήμεντι Ἀλεξανδρεῖ Στρωμ. Δ' σ. 634.

Τούτων πάντων ἕνεκα ὡς ἐν κεφαλαίῳ παρατηροῦμεν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἐμβάλει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν πόθον τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἐρεῦνης τῆς ἀληθείας, ἐξ ἣς καὶ ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ ἥρτηται, δὲν εἶναι οὐτε λογικῶς ὀρθὸν οὐτε ἠθικῶς δεδικοιολογημένον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἤθελε ποτε διακόψει τόσον ἀσπλάγχχνος καὶ ἀστόργως τὸ νῆμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου Αὐτός, ὅστις, ἵνα καταστῇ ὁ ἄνθρωπος εὐτυχῆς, διὰ τοσοῦτων πνευματικῶν χαρισμάτων καὶ δώρων ἐπροίμισε καὶ κατεστόλισεν αὐτόν.

Ἐπειδὴ δὲ προσέτι ἡ ὅλη ὑπόθεσις, τὸ βαθύτερον νόημα καὶ ὁ σκοπὸς ἐν τῷ παρόντι βίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου τόσον τῆς ἀτομικῆς, ὅσον καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν τελείωσιν αὐτοῦ, φρονῶ ὅτι καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, νομίζω, ὅτι δὲν θὰ ἐδικαιολογεῖτο ἡ ἀξιοποθέσις τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, θὰ ἡλέγχετο δὲ ὡς λογικῶς ἄτοπον καὶ ἀνάρμοστον ἠθικῶς νὰ καταβάλλωνται ὑπὸ τοῦ δυστυχῶς ἀνθρώπου (ἐπὶ ἀνεπανορθώτῳ ἀπωλείᾳ τῶν ἐγκοσμιῶν ἡδονῶν, ὧν τὴν θυσίαν ἀπαιτεῖ ἡ πραγμάτωσις τῆς ἀρετῆς τῶν μόνων δηλαδὴ θεαίων ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῇ) τοσαῦτα ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προσπᾶθειαι ἢ κάλλιον εἰπεῖν θυσίαι εἰς οὐδὲν ὠφελοῦσαι, ἐὰν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀθάνατος; Ὅτι δὲ τοῦτο, δηλαδὴ ἡ ἐξαφάνισις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ εἶναι, ἤθελε γίγαι τῇ σκληρᾷ θε-

Ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ὁ Ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Ἀντώνιος Παπαδόπουλος, ὅστις ὑψίστας καταβάλλει προσπάθειας διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ γοήτρου τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Ἐξαιρετικὸν ὡσαύτως ἐπέδειξατο καὶ ἐπιδεικνύει ἐνδιαφέρον ἡ Α.Ε. ὁ Ὑπουργὸς κ. Α. Παπαδόπουλος περὶ τῆς ὅσον ἐνεστὶ πληρεστερας καταρτίσεως τῆς μαθητιώσης νεολαίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Νεότητος γενικώτερον, ἥτις εἶναι ἡ χρυσοῦ τοῦ ἔθνους ἐλπίς, ἣν ποικιλοτρόπως ὑποστηρίζει καὶ ἐνθαρρύνει, ἐπισκεπτόμενος καὶ ἐπιθεωρῶν μετὰ τῆς ἐριτίμου Αὐτοῦ Κυρίας Μαθητικῆς καὶ Φοιτητικῆς Κατασκηνώσεως, οὐμίλους ἀθλητικοῦς, μαθητικὰ συσσίτια, παιδικὰς ἐξοχὰς, Βιβλιοθήκας, ἀθλητικοῦς καὶ σκοπευτικοῦς ἀγῶνας, τὰ πάντα μετερχόμενος ἐν ἐνὶ λόγῳ ὑπὲρ ὁλοκληρώσεως τῶν εὐγενῶν Αὐτοῦ ἐπιδιδάσκων ὡς ἔταξεν ὡς σκοποῦς τῆς ἐκπαιδευτικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς, διὰ καὶ τὸ Πνεῦμα συγκαίρει Αὐτῷ ἐγκαρδίως καὶ εὐχεται ὅπως ὁ Θεὸς ἐνδυναμώσῃ ἐνισχῇ Αὐτὸν ἐπ' ἀγαθῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους.

λήσει τοῦ δικαιοτάτου ἄλλωστε Θεοῦ, οὐδέποτε ἠθέλομεν ταῦτο πιστεύσει.

Ἀλλὰ τίνα ἄρ' ἔτι σκοποὺν θὰ εἶχον αἱ τοσαῦται τοῦ ἀνθρώπου ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἐπιστη-

1. Ποβλ. Πλάτ. Συμπόσιον κεφ. 29, ἐνθα καὶ λέγεται: «Ἐνταῦθα τοῦ βίου, ὁ φίλος Σώκρατες, ἔφη ἡ Μαντινικὴ ξένη, εἶπερ τοῦ ἄλλοι, βιωτὸν ἀνθρώπου, θεωρῶν αὐτὸ τὸ καλόν... ἄρ' οἶε, ἔφη, φαῦλον βίον γίγνεσθαι ἐκεῖς βλέποντος ἀνθρώπου καὶ ἐκεῖνο φ δεῖ θεωρῶν καὶ ξυνόντος αὐτῷ; ἢ οὐκ ἐνθυμεῖ, ἔφη, ὅτι ἐνταῦθα αὐτῷ μοναχοῦ γενήσεται, ὁρᾶντι φ ὁρατὸν τὸ καλόν, τίττειν οὐκ εἰδῶλα ἀρετῆς, ἅτε οὐκ εἰδῶλου ἐφαπτομένῳ, ἀλλ' ἀληθῆ, ἅτε τοῦ ἀληθοῦς ἐφαπτομένου· τεκόντι δὲ ἀρετῇ ἀληθῇ καὶ θρησκαμένῳ ὑπάρχει θεοφιλεῖ γενεσθαι καὶ εἶπερ τῷ ἄλλῳ ἀνθρώπῳ, ἀθάνατον καὶ ἐκείνῳ».

2. Ποβλ. Πλάτ. Χααρμῖδ. 174 Ε, ἐνθα καὶ λέγεται «... τῶν ἐπιστημῶν ἐπιστήμη ἐστὶν ἡ σωφροσύνη» ὡς καὶ 175 Ε «... τὴν γε σωφροσύνην μέγα ἀγαθὸν εἶναι...».

μονικαί ἀναζητήσεις κατόπιν ἀγώνων καὶ ἀνυπολογισ-
των θεσπιάων νόπων καὶ θυσῶν; Πρὸς τί δὲ ἡ ἀπο-
ταμίευσις ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου γνώσεων καὶ εἰς τί θὰ
ὠφέλει ἡ ἐπισώρευσις πνευματικῶν θησαυρῶν, ἀφ' οὗ
μετὰ τοσαύτης ἀδικαιολογήτου λογικῆς καὶ ἠθικῆς
σκληρότητος ἐπεμβαίνων ὅπως ἀσπλάγχχνως δὲ καὶ
ἀνοικτιρμόνως τερματίζει τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθι-
κὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ὁ Θεός; Ἀλλὰ πῶς τότε θὰ
ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ ἡ διὰ τῆς θρησκευτικῆς ὁδοῦ
ἀναζήτησις καὶ ἐξάρτησις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ
Θεοῦ καὶ δὴ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ ὄλη τοῦ
ἀνθρώπου φύσις καὶ ζῶντος τούτου ὄντος ἐν τῇ πα-
ρούτῃ ζωῇ νὰ θεωρηθῇ νεκρὰ ἀνεῦ τῆς πρὸς τὸν
Θεὸν ἀγάπης; ἀφ' οὗ ἠθικῆς καὶ εἰλικρινοῦς πρὸς
αὐτὸν ἀναφορᾶς; Καὶ πῶς τότε εἶναι δυνατόν νὰ ἐν-
νοηθῇ καὶ ἐξηγηθῇ ἡ ἀκατάλυτος δύναμις τοῦ θρη-
σκευτικοῦ συναισθήματος, ὅπερ εἶναι τοσοῦτον ἰσχυ-
ρόν, αἰώνιον καὶ πανανθρώπινον χρονολογούμενον
ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς;

Καὶ τίνι τρόπῳ εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὅτι
παύει ὑφισταμένη ἡ ἀγάπη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς
πρὸς τὸν Δημιουργὸν αὐτῆς διὰ τοῦ θανάτου, αἰτίου
οὕτως ὄντος τοῦ Θεοῦ τῆς ἐπαγόδου τοῦ ἀνθρώπου
εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν;

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καταλυθῇ τοσοῦτον
ἰσχυρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἠθικὸς καὶ παν-
τοίας ἄλλης φύσεως πνευματικοὶ δεσμοὶ ἐξ ὑπαιτιό-
τητος καὶ κακῆς πρὸς τὸν ἀνθρώπον διαθέσεως τοῦ
Θεοῦ;

Ἐπειδὴ δὲ τὸ νὰ ἐρῇται ὁ ἀνθρώπος εἰς τὴν
ἀνυπαρξίαν τῇ θελήσει τοῦ Θεοῦ, πάντες δὲ οἱ πόθοι
αὐτοῦ τῆς εἰς τὸ διηνεκὲς διαβιώσεως αὐτοῦ πρὸς εὐ-
τυχίαν καὶ τελειοποίησιν αὐτοῦ νὰ συντρίβωνται ἐν
τῷ τάφῳ καὶ δὴ ὁ ἀνθρώπος νὰ σθένυνται ὡς ἀνημ-
μένη λαμπρὰς τότε ἀκριβῶς, ὅτε θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ
φωτίσῃ, ἢ νὰ μαραινῇται ὡς ἀνθῆσαν ἄνθος, ὅτε εἶναι
πλήρης εὐωδίας, θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ἐξ
ἴσου ὁμοίον (ἵνα μεταχειρισθῇ καὶ πάλιν ἐν παρά-
δειγμα) πρὸς τὴν φρενοβλάβειαν ἀσπλάγχχνου καὶ
ἀκατανόητον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι ἐχούσης φιλο-
στόργου καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὑπερόχου κατὰ τὰ
ἄλλα μητρὸς, ἣτις τὰ ἐξ αὐτῆς γεννώμενα τέκνα
ἐφόνευεν ἢ ἰδίᾳ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς χειρῶν, ὅτε
ταῦτα θὰ ἤρχοντο εἰς σχετικῶς μεγάλῃν ἡλικίαν
ὁπότε ἀρχίζει ὁ πόθος διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ ἡ διαί-
σθησις διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς χαρᾶς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος μήτηρ, ἣτις τοῦτο
μὲν εἶχεν ἢ ἠθέλει ἔχει τὴν μητρικὴν στοργὴν ἀνε-
πτυγμένην εἰς τὸν ὑπερμέγιστον θαυμάσιον, ὥστε τὰ
τέκνα αὐτῆς νὰ ἀνατρέφῃ μετ' ἀγάπης καὶ ἀφροσύ-
νως πρᾶγματιτικῆς, νὰ θανατώνῃ δὲ αὐτὰ ἀνεῦ
οὐδεμιᾶς αἰτίας δικαιολογήσεως ἔστω καὶ κατ' ἐλάχισ-
στον τὴν πρᾶξιν αὐτῆς ταύτην καὶ δὴ ἐν τῇ ἡλικίᾳ
τῆς εὐτυχίας καὶ τῇ περιόδῳ τῆς χαρᾶς, ἐπειδὴ λέγω
τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ ὡς δυνάμενον νὰ
συμβῇ ὁ νοῦς, διὰ τοῦτο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ θέλωμεν
νὰ πιστεύωμεν ὅτι πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν οὕτως ὁ κακουργ-
γότερος τῶν ἀνθρώπων ἠθελε διαπράξῃ οὐδὲ ἡ αἰ-

μοβορωτέρα γυνὴ ἠθελε ποτε διανοηθῇ, (διότι πρὸς
τοῦτο ἰσοδυναμεῖ τὸ νὰ θέλῃ ὁ Θεός νὰ ἀγάγῃ τὸν
ἀνθρώπον διὰ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν), ὅτι
τοιαύτην τινα πρᾶξιν εἶναι δυνατόν νὰ διαπράξῃ ὁ
Θεός, ὅστις κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ «αὐτὸ τὸ τῆς
ζωῆς εἶδος καὶ εἴ τι ἄλλο ἀθάνατόν ἐστι» οὐ-
δέποτε ἐξαφανίζει;

Ἐν κατακλείδι συγκεφαλαιούμενες τὰ ἀνωτέρω
λέγομεν, ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι ἀκατανόητον καὶ παντελῶς
ἀδύνατον ὁ Θεός, ὅστις ἐδημιούργησε τὸν ἀνθρώπον
καὶ κατέστησεν αὐτὸν τοσοῦτον ἐν τῷ αἰσθητῷ τοῦ-
λάχιστον Σύμπαντι προνομιούχον ἀπὸ πάσης ἀπό-
ψεως καὶ ὅστις ἐνεφύτευσε εἰς αὐτὸν τὸν πόθον τῆς
αἰώνιου ζωῆς καὶ τὴν ἀπειρον, τὴν ἀπόλυτον ἀγά-
πην πρὸς αὐτήν, ἵνα διενεκῶς συλλαμβάνῃ διὰ τῆς
νοητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας τῆς ἀληθείας τὴν οὐσίαν
καὶ τῆς γνώσεως τὸ πραγματικὸν αὐτῆς ἀντικείμε-
νον διὰ τοῦ προσωπικοῦ δὲ αὐτοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ ἀδι-
ασπάζεως ἡνωμένου πνευματικοῦ αὐτοῦ Εἶναι νὰ
κατανοῇ τὸ ὕψος τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ
Θεοῦ ὡς καὶ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς ἀγάπης
καὶ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἐπειδὴ λέγω δὲν εἶναι
δυνατόν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ὁ Θεός διὰ τοῦ θανάτου
ἐξαφανίζει τὸν ἀνθρώπον καὶ δὴ τὴν πνευματικὴν
αὐτοῦ ψυχὴν, ἐπανερχομένου οὕτω τοῦ ἀνθρώπου
εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν.

Ὅτι δὲ εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τοῦτο, ὅτε ὁ ἄν-
θρωπος δηλαδὴ θὰ ἤρχιζεν ἔτι περισσότερον νὰ ἄπτη-
ται τοῦ φωτός τῆς ἀληθείας, καθιστάμενος δ' οὕτω
περισσότερον ἠθικῶς ἐλεύθερος, κατ' ἀκολουθίαν δὲ
καὶ εὐτυχέστερος, ἐπειδὴ τυγχάνει παντελῶς ἀδύνα-
τος ἐξ ἐπόψεως λογικῆς πλέον νὰ κατανοηθῇ κατ'
ἀκολουθίαν δὲ καὶ νὰ πιστευθῇ τοῦτο, νὰ φονεύῃ
δηλαδὴ ὁ πνευματικὸς Θεὸς τὸν πνευματικὸν ἀνθρώ-
πον, διὰ τοῦτο λέγομεν ἀδιστακτικῶς, ὡς προκρίπτει
καθ' ἡμᾶς ἐξ ἀπόψεως λογικῆς, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀν-
θρώπου εἶναι ἀθάνατος.

Τοιοιουτρόπως ὁ ἀνθρώπος γενικῶς οὐχὶ πλέον
ὡς ὅν συναισθηματικὸν ἀπλῶς διαισθάνεται, ἀλλ' ὡς
ὑπόστασις καὶ ὄντοτης περισσότερον πνευματικῆς ἢ
συναισθηματικῆς λογικῆς σκεπτόμενος παραδέχεται
ἐπιστημονικῶς καὶ φιλοσοφικῶς ὅτι διὰ μέσου τῶν
αἰώνων καὶ οἱ μεγαλύτεροι εκπρόσωποι τοῦ παγκο-
σμίου πνεύματος παραδέχθησαν περὶ τῆς ψυχῆς,
ἀκραδάντως δὲ καὶ ἐπίστευσαν, οὐδόλως δὲ ἀπιστά-
μενος καὶ τῶν διδαγμάτων τῆς Θρησκείας περὶ τῆς
ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ δὴ τῶν θείων διδαγμάτων
τῆς ἀληθεστάτης τῶν θρησκειῶν, τῆς χριστιανικῆς
θρησκείας, ὅτι δηλαδὴ ἡ ψυχὴ τυγχάνει πάντῃ διά-
φορος τοῦ ὕλικου αὐτοῦ σώματος, αὐλὸς δηλαδὴ καὶ
ἀπλὴ καὶ κατ' ἀκολουθίαν πνευματικὴ καὶ ἀθάνατος.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ

Τῇ 16 Ἰουνίου ἐ. ἔ. ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὁ σοφὸς κα-
θηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ Πανεπιστη-
μίῳ Ἀθηνῶν Ἐμμανουὴλ Πεζόπουλος. Ἡ πολυμερὴς
δραῖσις αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ κριθῇ δι' ὀλίγων ἀντι τοῦ-
του δημοσιεύομεν τῷ παρόντι τεύχει βραχείαν ἐργασίαν
αὐτοῦ, ἣν παρέδωκεν ὁ αἰμνιστὸς διδάσκαλος τῷ Διευ-
θυντῇ τοῦ Περιδικίου μίαν ἐβδομάδα πρὸ τοῦ αἰνιγμα-
θανάτου αὐτοῦ· αὕτη δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ αὐ-
κνειον ἄσμα τοῦ σοφοῦ ἀνδρός. Αἰωνία Αὐτοῦ ἡ μνήμη!

Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ἀκριτής

Υπὸ ΑΝΤΩΝΙΟΥ Χ. ΧΑΤΖΗ, Τακτικοῦ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 75)

[ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ: Εἰς σελ. 61. Περὶ τῶν στί-
χων C IV 1042-1044 διέλαβε καὶ πάλιν ὁ καθη-
γητὴς H. Grégoire, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, New
York (1942), σ. 120, ἀλλ' οὐδὲν νέον ἐπιχείρημα
προσάγει. Ἡμεῖς προσάγομεν νέα στηρίγματα
τῆς γνώμης ἡμῶν: Ὁ ποιητὴς τῆς Ἀκριτιῆδος
ΚΑΙ ἐνταῦθα μιμεῖται τὴν Κύρου παιδείαν τοῦ
Ξενοφώντος: Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀρμενίων ἡττη-
θεὶς ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλλῃ δασμὸν (=τέ-
λος) τῷ Κουαζάρῃ (2, 4, 22 καὶ 3, 1, 10) εἴτα λέ-
γεται 3, 1, 34: «τῶν δὲ χρημάτων ἀντὶ μὲν τῶν
πεντήκοντα ταλάντων, ὧν ἔφερες δασμόν, δι-
πλάσια Κουαζάρῃ ἀπόδος». Ἡ μίμησις εἶναι
προφανής: Ἀκριτ. ἄλλο τοσοῦτον=Ξενοφ.
διπλάσια Κουαζάρῃ ἀπόδος, Ἀκριτ. ὁ ἐδίδους
τέλος τῷ Ἰκονίῳ=Ξενοφ. δασμόν (=τέλος)
Κουαζάρῃ ἀπόδος (ρ. δίδωμι+δοτική!).

Περαιτέρω μιμεῖται καὶ Εὐαγγελ. Ματθ. 22,
17 «ἔξεστι δοῦναι κῆνσον (=φόρον, τέλος)
Καίσαρι.» Παρατηρῶ, ὅτι παρὰ τὸ δίδωμι τέ-
λος ὑπάρχει πάντοτε δοτική: Κουαζάρῃ (Ξε-
νοφ.)—τῇ πόλει (πάπυρ.)—Κυρίῳ (Παλ. Διαθ.)
—Καίσαρι (Καιν. Διαθ.)! Ὡστε καὶ ἐν Χ ἔκει-
το ἀσφαλῶς ἡ δοτικὴ τῷ Ἰκονίῳ!

Εἰς σελ. 40 (ἀποκατάστασις τοῦ Χ): Ὁ H.
Grégoire, ἔ. ἄ. σ. 48, σημ. 1, νομίζει ὅτι ἡ διαί-
ρεσις ἐν ΑPT εἰς 10 βιβλία «εἶναι ἔργον τοῦ
ἐλεεινοῦ (sic) Εὐσταθίου» (1). Καθ' ἡμᾶς ὁ Χ
ἦτο ἀσφαλῶς διηρημένος εἰς 10 βιβλία ἐνταῦθα
ὅτι προσαναγόμεν μίαν καὶ μόνην ἀπόδειξιν:
Ὁ C εἶναι διηρημένος εἰς 8 βιβλία· ἀλλ' ἡ
πηγὴ αὐτοῦ ἦτο διηρημένη εἰς 10 βιβλία· τοῦτο
διδάσκει ἡ τοῦ ἔκτου βιβλίου ἐν C ἀρχή, ἣν
δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὁ H. Grégoire: ἔκτος
<—> λόγος ὁ παρὼν πλείστων ἀνδραγαθίων·
ἀλλ' ὁ στίχος χωλαίνει διὰ τὴν ἑλλειψιν μιᾶς
συλλαβῆς ἐν Χ ἔκειτο, ὡς διδάσκει ὁ παράλ-
ληλος στίχος ἐν M (=A 2811=L 2385=P σ. 374,2
=T 1856): ἑβδομος λόγος ὁ παρὼν κ.τ.λ. Δη-
λαδὴ διὰ τῆς συντεμνουμένης ἐπεμβάσεως τὸ ἐν
Χ ἑβδομον βιβλίον ἐγένετο ἔκτον, οὕτω δὲ
ἠναγκάσθη ὁ C ἀντὶ ἑβδομος νὰ γράψῃ ἔκτος·
ἀλλὰ δὲν εἶδεν, ὅτι οὕτως ἐφθάρη τὸ μέ-
τρον! Ὁ E. Legrand ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ C μὴ
λαβὼν ὑπ' ὄψιν τοὺς παραλλήλους στίχους
μετὰ πολλῆς ἐλαφρότητος διώρθωσεν: <ὁ>
ἔκτος λόγος. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἔχομεν
καὶ εἰδικὴν διατριβήν, ἐνθα ἀποδεικνύομεν, ὅτι
ὁ Χ ἦτο διηρημένος ἀσφαλῶς εἰς 10 βιβλία.

Τέλος προσθέτομεν, ὅτι ἐτοιμάζομεν κρίσιν
τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος νέου βιβλίου τοῦ
καθηγητοῦ Henri Grégoire].

Πλὴν τούτου αὐτὸς ὁ E, ὅστις μωρότατα ἐν
τῷ E' βιβλίῳ (ἄψας X—κλώσας h—σχίσας S)
λέγει πάλιν περὶ κατασκευῆς τῆς κιθάρας, ἐν
τῷ αὐτῷ χωρίῳ (στ. 827) γράφει ἀντιφάσκων:

«καὶ ἐπῆρεν τὸ θαμποῦρὶν τοῦ καὶ ἀποκατά-
στησέν το»! Δηλαδὴ τὸ μουσικὸν ὄργανον
θεωρεῖται ἐνταῦθα ὑπάρχον! Τοῦτο παρα-
δόξως οὐδεὶς παρετήρησεν! Ἀλλὰ καὶ αἱ λοι-
παὶ διασκευαὶ ἐν τοῖς παραλλήλοις στίχοις τὰ
αὐτὰ παρέχουσι: πβ. C IV 397—400 «λαμβάνει
καὶ (ἐν ΧM τὴν!) κιθάραν... καὶ ταύτην ἄρμο-
σάμενος»=L 1726 «εἰς τὸ κουβούκλιόν τοῦ πα-
(=ὑπάγει) καὶ μία λύρα παίζει»=T 1241 «λαμ-
βάνει τὴν κιθάραν καὶ ἀπεκατέστησεν αὐτήν»
—A 1830-1831 πιάνει τὴν κιθάραν <καὶ>
ἀπεκατέστησεν αὐτήν=P σ. 353, 29 ἐπῆρεν
καὶ τὴν λύραν τοῦ καὶ ἐκὼρδωσέν την. Πβ.
καὶ κατωτέρω A 2946=CVI 101=E 1142=P
σ. 377, 1=T 1984 (τὴν κιθάραν) καὶ A 2949=CVI
104=E 1145 (ἐπῆρα τὸ λαβοῦτό μου)=P σ. 377,
5=T 1986 καὶ A 4201=C VII 160, ἐνθα ἡ αὐτὴ
χρήσις παρατηρεῖται.

Αἱ χορδαὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων ἐκάστο-
τε, ὡς εἶναι γνωστόν, τανύονται, ἀποκαθί-
στανται (E καὶ M) καὶ ἀρμόζονται (C). Πβ. εὐ-
θὺς κατωτέρω E 832 «ἐπῆρεν τὸ ταμποῦρὶν
(=τὴν κιθάραν: X) τοῦ καὶ ἀποκατέστη-
σέν το».

στ. 3. καὶ ἀποκατέστησεν αὐτήν: Τὸ ῥή-
μα ἀποκατέστησεν δηλοῖ ἡλίου φαινότερον
ὅτι δὲν ἐγίνετο ἐν Χ (ἐν τῷ E' βιβλίῳ) λόγος,
ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, περὶ κατασκευῆς τῆς
κιθάρας!

στ. 3. ἦδει: Τοῦτο ὁ μὲν B (=AT) ἀνέγνω
ἦθελε, ὁ δὲ P μετέφρασεν (ὀρθῶς) ἦξευρεν.
Ὅτι δὲ ἐν Χ ἔκειτο ἦδει, διδάσκει, ὡς νομίζω,
καὶ ἡ πηγὴ, ἣτις εἶναι Ὁμήρ. Ὀδύσσεια φ. 406
«φόρμιγγος ἐπιστάμενος» (=γνώστης τῆς κι-
θάρας: Γ. Παπανδρέου). Ὁ C θηρεύων, ὡς
πάντοτε, συντομίαν καὶ ἀγνοῶν ἴσως τὴν ση-
μασίαν τῆς λ. ἦδει παρέλιπε τὸν στίχον X 3.
Τὸ ῥ. οἶδα—εἰδέναι, πολλαχόθεν παρέχει ὁ X·
πβ. A. Χατζην., BNGJ 10 (1933) σ. 395.

στ. 4. δ' ἐπεπαίδευτο (πβ. C!): Τοῦτο ὁ
Y παρέφθειρε: γὰρ πεπαίδευτο· πβ. T (γὰρ
πεπαίδευτο) καὶ P (διότις ἦτον... παιδευμένος).

στ. 5—7. οἶων... ψιθυρίζων: Ἡ πηγὴ εἶ-
ναι Ἀχιλλεὺς Τάτιος (πβ. ἀνωτ. σ. 62), Ὁμήρ.
Υμν. Ἑρμ. 51 (οἶων ἐτανύσσατο χορδὰς) καὶ
Ὁμήρ. Ὀδύσσεια φ. 407-408 (ἐτάνυσσε... χορδήν.
ἄψας... ἐντερὸν οἶος) πβ. T 1244 (οἶων κλώ-
σας ἐντερα ἐποίησα τὰς κόρδας).

(Ἔπεται συνέχεια)

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

1. Κατὰ τὸν H. Grégoire Εὐστάθιος = M (=APT)
οὐχὶ X.
2. Ἐν τῷ πληθ. ἀριθ. χορδὰς=έντερα: ἰδὲ Λε-
ξικά Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης. Καὶ νῦν ἐνιαχοῦ χορ-
δῆ=έντερα πβ. Φ. Κουζουλέν, Ἑπετ. Ἑταιρ. Βυζαντ.
Σπουδ. 17 (1941) σ. 31.

Μετά τὸ πέρας τοῦ πνευματικοῦ μέρους καὶ περὶ τὸ τέλος τῆς ὅλης ἐσπερίδος παρτετέθησαν ἀναψυκτικά, μεθ' ὧν ἐπὶ ὥραν 12ην μ.μ. ἡ ἐσπερίς ἐλαβε τέλος, ἥτις ἐλαμπρύνθη διὰ τῆς προσελεύσεως εἰς αὐτὴν τῶν κ. κ. Ὑπουργῶν μετὰ τῶν κυριῶν αὐτῶν σπουδαίως δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν ὅλην αὐτῆς ἐπιτυχίαν καὶ ἡ κ. Ἑλένη Καραμασούνα, ἀδελφὴ τῆς συζύγου τοῦ Ὑπουργοῦ κ. Π. Χατζηπάνου.